

satione. Rubricæ enim nullam distinctionem faciunt quoad dies magis vel minus solemnes, et omnia æqualiter præscribunt pro quacumque missa solemnè : ita ut sola distinctio admittenda et approbanda sit, quæ consistit in majori vel minori apparatu altaris et ministrorum, in plurium cereorum accensione, et similibus, quæ arbitrio rectorum remittuntur, non vero in ritibus præscriptis in actu celebrationis (1).

303. Notandum quoad conformitatem celebrantis et ministrorum in actionibus communibus, scilicet easdem, quantum fieri potest, conformes et simultaneas esse debere. Ut ista conformitas servari possit, inferior superiori se conformare debet : ita ut, si actio sit celebranti et ministris communis, actio celebrantis sit regula, cui ministri sese conforment; et, si actio diacono et subdiacono sit communis, subdiaconus diacono se conformet : oportet autem, ut celebrans et diaconus communes actiones exacte componant, cum alias conformatio aliorum sit impossibilis. Si tamen celebrans et diaconus actiones negligenter exerceant, easdem omittendo, vel debito majores aut minores faciendo, tunc aliis actiones quoque omittere, vel majores aut minores facere sæpius expedit, ne major fiat difformitas et confusio. Unde dum celebrans et ministri simul genuflectunt, eodem tempore omnium genu debet demitti, terram tangere, et erigi; dum simul sese inclinant, corpus et caput æque profunde inclinare, eodem tempore demittere et erigere debent; dum incedunt, eodem modo latus aut faciem vertere, et eodem passu procedere debent.

Not. 1. Diaconum et subdiaconum per totam missam manus ante pectus junctas tenere, nisi actione impediuntur, vel sedeant. Quandocumque una manu aliquid agunt, aliam pectori admovent. 2. Illos genuflectere manibus ante pectus junctis, et numquam super altari positis. 3. Illos numquam lateraliter, sed semper naturaliter incedere; et dum ab uno

(1) Gavantus p. 2, tit. 2, rub. 5; Vinitor p. 4, tit. 10, n. 2; Quarti p. 2, tit. 4, sect. 1, dub. 4; Bauldry p. 3, c. 9.

gradu ad alium descendunt, non retrocedere, sed se vertere debere. 4. Illis cavendum esse, ne se vertendo, altari aut celebranti tergum vertant. 5. Infra missam non esse recitandas horas canonicas (1). 6. In sequentibus sæpius dici, diaconum et subdiaconum debitam facere reverentiam, quænam hæc sit reverentia, colligendum est ex num. 118 et 127 : notatur quidem, in quibus casibus particularibus rubricæ genuflexionem præscribant : cum autem pro aliis casibus, de quibus in rubricis nihil exprimitur, plures auctores genuflexionem exigant, alii tantum capitis inclinationem, et alii etiam nullam reverentiam; non potuerunt hæc omnia in singulis casibus annotari, et exprimuntur tantum per reverentiam debitam, per quam igitur intelligitur, si reverentia fiat, vel genuflexio vel capitis inclinatio tantum, prout in diœcesi vel ecclesia fieri solet. *Vid. Compendiosa subdiaconorum et diaconorum instructio, aliud ejusdem auctoris opusculum, in quo officia diaconi et subdiaconi seorsim proponuntur, et latius traduntur.*

Titulus I.

PRÆPARATIO CELEBRANTIS ET MINISTRORUM.

304. Epistola et evangelium missæ a diacono et subdiacono quærenda, signanda et perlegenda sunt, ne errent in cantando. Diaconus debet ordinare missale, missam, commemorationes et præfationem quærere, et quovis loco signacula disponere; deinde missale per ministrum ad altare deferitur, et ibidem in cornu epistolæ apertum deponitur juxta rubricas tit. II, n. 5.

(1) S. R. C. 20 Mart. 1869, n. 5430, XI.

Subdiaconus, cujus est calicem in altari vestire, eundem etiam ante missam præparare debet eodem modo, quo dictum est n. 196. Deinde calix defertur ad altare, in cujus medio deponitur, vel ut magis decet, collocatur in medio credentiæ usque ad offertorium juxta rubricas tit. II, n. 5, et tit. VII, n. 9.

Credentia præparanda est a latere epistolæ in plano presbyterii; sine gradibus, sine cruce, reliquiis vel imaginibus; cooperta linteo mundo usque ad terram circumcirca pendente; super eam collocantur, antequam sacerdos cum ministris ad altare accedat, calix in medio, nisi, ut jam dictum est, super altare ponatur, pellicula cum ampullis et manutergio, liber evangeliorum et epistolarum, thuribulum cum navicula, campanula, instrumentum pacis, mappa communionis, et si quæ alia sint necessaria. Hæc omnia cooperiuntur velo, quo uti debet subdiaconus (1).

305. In sacristia præparanda sunt paramenta celebrantis in medio, diaconi a dextris, et subdiaconi a sinistris.

Celebrans eadem paramenta, et eodem modo induit, ac pro missa privata. Diaconus et subdiaconus super vestem talarem induunt amictum, albam, cingulum, manipulum et dalmaticam; et diaconus etiam stolam. Has vestes induunt eodem modo, ut n. 198 dictum est, excepta stola, quam diaconus sic induit: ambabus manibus eam accipit, osculatur in medio, ubi est crux, immittit caput et brachium dextrum, eamque ita adaptat, ut medium stolæ, ubi est crux, sit super humerum sinistrum, et extremitates pendeant infra brachium dextrum. Dalmaticam eodem modo, quo sacerdos casulam, induunt, absque osculo, caput immittendo, et funiculos, si adsint, ad pectus alligando.

Not. 1. convenire, ut diaconus et subdiaconus lavent manus, antequam se sacris vestibus induant, saltem si manus non sint mundæ; et ut induendo sacra paramenta, recitent orationes pro sacerdote præscriptas. Ad tunicellam subdiaconus

(1) Vid. Cærem. Ep. I. 1, c. 12, n. 19 et 22; item *Revue des sciences ecclésiast.* tom. 14, fol. 69.

dicere potest: *Tunica jucunditatis et indumento lætitiæ induat me Dominus*; et diaconus ad dalmaticam: *Indue me, Domine, indumento salutis, et vestimento lætitiæ, et dalmatica justitiæ circumda me semper*, prout in missali pro Episcopo præscribitur.

Not. 2. diaconum et subdiaconum, nisi alia immemorabilis adsit consuetudo (1), non debere adjuvare celebrantem, dum hic sacras vestes induit (2), eo scilicet modo, quo Episcopum pontificaliter celebrantem adjuvant et induunt: hoc enim quoad presbyterum celebraturum non diaconi et subdiaconi sed acolythorum est officium (3).

Titulus II.

DE INGRESSU AD ALTARE.

Rub. 5. *In missa solemni Missale apertum super Altare, Calix vero et alia necessaria præparentur in Credentia cooperta linteo, antequam Sacerdos veniat ad Altare. Ipse autem procedit cum Diacono et Subdiacono, qui capite cooperto simul cum eo tenent manus junctas ante pectus; Acolyths vero ante eos deferunt candelabra cum candelis accensis, quæ deinde collocantur super Credentia: et cum pervenerit ante infimum gradum Altaris, ibi medius inter Diaconum a dextris, et Subdiaconum a sinistris, antequam ascendat ad Altare, facit cum ipsis (ut infra) Confessionem.*

6. *In Missa Pontificali omnia servantur, ut in Pontificali et Cæremoniali Romano ordinatur; cujus Pontifi-*

(1) S. R. C. 23 Ap. 1875, n. 5605.

(2) S. R. C. 13 Jun. 1676, n. 2639-2791, 3.

(3) De Conny liv. 2, ch. 2, art. 2; Cuppinus 1765, n. 3.

calis ordinem Episcopus, sive Abbas, ut supra, nunquam prætermittat, quodcumque cum Diacono et Subdiacono paratis celebrat.

306. Sacerdos et ministri sacris vestibus induti, accipiunt biretum, ipsumque utraque manu inter pollices et reliquos digitos extensos et junctos tenentes, se sistunt versus crucem vel principalem imaginem sacristiæ in linea recta, videlicet celebrans in medio, diaconus a dextris ejus, subdiaconus a sinistris, ceroferarii hinc inde a lateribus, thuriferarius a latere ceroferarii, et cæremoniarius ab una aut altera parte in conspectu celebrantis, vel ubi commode potest. Si sacristia sit angusta, ceroferarii stare possunt post diaconum et subdiaconum, et thuriferarius in medio eorum.

Sic stantes profundam faciunt reverentiam cruci vel imagini, et deinde salutant celebrantem, seu aliquam ei exhibent reverentiam, minorem autem quam imagini. Celebrans illos etiam aliquantulum resalutat, aperto adhuc capite quia tecto capite salutare, proprium videtur Episcopis. Mox celebrans, diaconus et subdiaconus biretum sibi imponunt; et procedunt primo thuriferarius nudo capite, sine bireto et manibus junctis, nisi thuribulum deferat, cum naviculario a sinistris si adsit; secundo acolythi cum candelabris nudo capite; tertio cæremoniarius nudo capite, sine bireto et junctis manibus; tum subdiaconus tecto capite, se vertens per suam dextram, ne tergum vertat celebranti; deinde diaconus tecto capite, se vertens per suam sinistram; et ultimo celebrans tecto capite, se vertens per suam dextram, uti semper fieri debet.

Ad januam sacristiæ aquam benedictam sumunt, nisi sit dominica, in qua fit aquæ aspersio. Thuriferarius si manus impeditas non habeat, ipsemet sumit aquam benedictam, et se signat, non autem si thuribulum deferat, neque acolythi candelabra deferentes. Cæremoniarius digitis dextræ suæ sumit aquam, eamque subdiacono et diacono porrigit. Si absit cæremoniarius, subdiaconus illam accipit, et diacono porrigit.

Diaconus conversus per dextram suam, eam offert celebranti. Celebrans et ministri aquam accipientes, caput detegunt, transmissoque bireto in sinistram, quam infra pectus cum bireto applicant, se signant, ac bireto dextra resumpto, caput iterum cooperiunt. Si sacristia sit post altare, et accessus ad altare tam ex parte evangelii quam ex parte epistolæ; e sacristia egrediendum est a sinistra parte, quæ est ex parte epistolæ, et ad illam regrediendum a dextra, quæ est ex parte evangelii (1).

Si accedendo ad altare, transeundum sit ante tabernaculum vel altare majus, aut alia ratione genuflexio vel reverentia facienda sit, ut dictum est n. 200, omnes subsistunt in loco, in quo genuflexio vel reverentia facienda est, eamque, in linea recta consistentes, simul faciunt, vel ordine quo procedunt, vel potius celebrans in medio, diaconus a dextris ejus, subdiaconus a sinistris, ceroferarii a lateribus et thuriferarius a dextris ceroferarii.

Cum pervenerint ad altare, et directe accesserint, se sistunt in linea recta ante infimum gradum, thuriferarius extremus in cornu epistolæ, navicularius si adsit extremus in cornu evangelii, primus ceroferarius in cornu epistolæ a sinistris thuriferarii, secundus in cornu evangelii a subdiaconi sinistris, subdiaconus in cornu evangelii a sinistris celebrantis, diaconus in cornu epistolæ a dextris celebrantis, celebrans in medio, et cæremoniarius in cornu epistolæ vel ubi commode potest. Si presbyterium sit angustum, primus ceroferarius se constituit post diaconum, et alter post subdiaconum, thuriferarius in medio eorum, et navicularius si adsit, a sinistris thuriferarii. In hoc casu locum cedunt celebranti ejusque ministris ad altare accedentibus, et se sistunt in utroque cornu facie ad se invicem conversa; celebrante autem sacrisque ministris in locis suis constitutis, mox post eos se retrahunt. Si ex parte evangelii ad altare accedant, secundus ceroferarius et subdiaconus se sistunt in loco aliquantulum

(1) S. R. C. 12 Aug. 1854, n. 5208, 17.

ab altari remoto, diaconum et celebrantem ante se transire sinunt, et celebranti transeunti reverentiam faciunt; contra si ex parte epistolæ accedant, thuriferarius, primus ceroferrarius et diaconus se sistunt in loco ab altari remoto, ut celebrans ante eos transeat, cui in transitu similiter reverentiam faciunt.

Constituti ante infimum gradum altaris, subdiaconus a sinistris, diaconus a dextris et celebrans in medio, sinistra pectori applicata, dextra deponunt biretum : subdiaconus suum tradit ministro a sinistris, et celebrans suum diacono, qui suum prius tradit ministro a dextris, vel sinistra tenet, et dextra illud celebrantis cum osculis vel quasi osculis accipit, et tum ministro utrumque porrigit. Depositis biretis, celebrans facit altari debitam reverentiam, uti n. 202 dictum est; diaconus autem et subdiaconus genuflectunt, si celebrans genuflectat; et si celebrans non genuflectat, genuflectunt vel tantum caput inclinant, prout n. 118 dictum est. Thuriferarius et ceroferrarii, debita facta reverentia, ad loca sua accedunt, ut dicetur tom. 2, n. 15 et seq. Ministri seponunt bireta super scamnum, vel alio loco opportuno juxta altare, non autem super credentiam.

Not. 1° ante missam Pontificalem, Episcopo se parante in secretario, incensum imponi ante accessum ad altare; cum autem hujus mentio in rubricis missalis non fiat, idipsum ante missam solemnem faciendum non esse (1), saltem si usus non adfuerit. Quod si fiat, tunc celebrans, paratus sacris paramentis, aperto capite, ministrante diacono, incensum cum benedictione more solito imponit, et thuriferarius præcedit ad altare cum thuribulo fumigante. 2° Sacerdotem pluviali indutum, ad altare accedentem vel ab eo recedentem, medium inter diaconum et subdiaconum incedere; ita ut diaconus a dextris cum sinistra, et subdiaconus a sinistris cum dextra pluviale elevent, altera manu super pectus posita. Si tamen locus sit angustus, subdiaconus diaconum,

(1) De Carpo p. 2, n. 133; Martinucci lib. 2, c. 4, n. 15.

et diaconus celebrantem præcedit. 3° Nullibi præscribi, in accessu ad altare dicendum esse *Oremus pro invicem vel Procedamus in pace*.

Titulus III.

DE PRINCIPIO MISSÆ ET CONFESIONE FACIENDA.

307. Facta debita reverentia ad infimum gradum altaris, celebrans psalmum *Judica*, confessionem et reliqua usque ad ascensum ad altare, eodem modo alternatim cum diacono et subdiacono recitat, ut num. 206 dictum est, hoc solo excepto, quod in confessione dicens *Vobis fratres* et *Vos fratres* absque motu pedum et erectione corporis et capitis aliquantulum se convertat prius ad diaconum, et deinde ad subdiaconum : quod similiter facit, cum parva inclinatione capitis tantum, dum postea dicit *Misereatur vestri* (1).

Diaconus et subdiaconus se signant cum celebrante ad *In nomine Patris, Adjutorium et Indulgentiam*; caput profunde inclinant ad *Gloria Patri*; stant erecti infra confessionem celebrantis, qua finita, facie aliquantulum ad celebrantem conversa et capite inclinato, dicunt *Misereatur tui* usque ad finem. Dicto *Amen* a celebrante, se convertunt ad altare, et corpore profunde inclinato recitant *Confiteor*; dum dicunt *Tibi Pater* et *Te Pater*, ad celebrantem se aliquantulum convertunt, sed absque motu pedum et erectione corporis et capitis; item ad *Mea culpa*, sinistra infra pectus posita, dextra ter pectus percutiunt (2). Confessione finita, manent profunde inclinati, donec celebrans dixerit *Misereatur*, et ipsi responderint *Amen*. Ad *Indulgentiam*

(1) Cærem. Ep. lib. 2, c. 8, § 31.

(2) Vid. n. 142.

stant erecti, se signantes; sub versu *Deus tu conversus* etc. et reliquis usque ad *Oremus* ante *Aufer a nobis* inclusive, corpus mediocriter inclinant, et profundius quidem quam ipse celebrans.

Titulus IV.

DE INCENSATIONE.

Rub. 4. *In Missa solemnī Sacerdos facta Confessione ascendit cum Ministris ad medium Altaris, ubi dicto Oramus te Domine, et osculato Altari, ponit incensum in thuribulum, ministrante Diacono naviculam et Thuriferario thuribulum. Diaconus parum inclinatus versus Celebrantem, dicit: Benedicite Pater reverende, et osculatur cochlear, et manum Celebrantis ante et post. Celebrans ter incensum ponit in thuribulum, dicens interim: Ab illo benedicaris; et deposito cochleari, producens manu dextra signum Crucis super thus in thuribulo, illud benedicit. Postea Diaconus dimissa navicula accipit thuribulum, et dat Celebranti, osculata prius catenularum summitate, et manu illius dextra: qui facta Cruci profunda reverentia, eam ter incensat nihil dicens: et facta iterum Cruci reverentia, incensat Altare, ter ducens thuribulum æquali distantia, prout distribuuntur candelabra, a medio ejus usque ad cornu Epistolæ: ubi demissa manu, thurificat illius postremam partem inferioriorem, mox superiorem, bis ducto thuribulo: et conversus ad Altare, elevans manum incensat ejus planitiem, seu mensam in parte anteriori, ter ducens thuribulum usque ad medium: ubi facta Cruci reverentia, procedendo thurificat aliud latus Altaris triplici ductu usque ad cornu Evangelii; et pariter incensata inferiori, et superiori parte ipsius cornu Evangelii*

duplici ductu, adhuc stans ibidem, elevat thuribulum, et ter incensat superiorem tabulæ partem versus medium Altaris, ut fecit in cornu Epistolæ: deinde manu aliquantulum demissa, incensat anteriorem ejus partem seu frontem, ter ducens thuribulum, dum procedit a cornu Evangelii usque ad medium Altaris: et facta Cruci reverentia incensat similiter triplici ductu reliquam partem anteriorem usque ad cornu Epistolæ: ubi reddito thuribulo ipsi Diacono, ab eo ipse solus incensatur.

5. *Si vero in Altari fuerint Reliquiæ seu Imagines Sanctorum, incensata Cruce, et facta ei reverentia, antequam discedat a medio Altaris, primum incensat eas, quæ a dextris sunt, id est a parte Evangelii prope Crucem, bis ducens thuribulum, et iterum facta Cruci reverentia, similiter incensat bis alias, quæ sunt a sinistris, hoc est a parte Epistolæ: deinde prosequitur incensationem Altaris, ut supra, ter ducens thuribulum in unoquoque latere, etiamsi in eo essent plures Reliquiæ vel Imagines, seu etiam plura vel pauciora candelabra.*

6. *Si in Altari fuerit tabernaculum sanctissimi Sacramenti, accepto thuribulo, antequam incipiat incensationem, genuflectit, quod item facit quotiescumque transit ante medium Altaris.*

7. *Diaconus et Subdiaconus hinc inde assistunt Celebranti, dum incensat, et cum transeunt ante Crucem, semper genuflectunt. Deinde etc. (vid. n. seq.).*

---

308. *Dicto Oremus ante Aufer a nobis, celebrans, et ministri erecti, sine alia reverentia facienda ascendunt ad medium altaris, diaconus a dextris et subdiaconus a sinistris. Si opus sit, diaconus anteriores celebrantis vestes elevat sinistra, et subdiaconus dextra, altera super pectus posita: quod semper faciunt in similibus casibus. Cum pervenerint ad altare, diaconus et subdiaconus debitam faciunt reveren-*